

Nr B 2

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående Tobaksmonopolets offentliga reklam m. m.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: B 191 av herr *Bengtson* och II: B 249 av herr *Nilsson* i Tvärålund hemställas 1. att Tobaksmonopolets offentliga reklam stoppas och att monopolet anmodas meddela sina utländska affärsförbindelser att upphöra även med sin reklam; 2. att, om ingendera åtgärden är möjlig, Tobaksmonopolets reklam blir föremål för en grundlig sanering med hänsyn till folkhälsans intressen och att den inte under några omständigheter utformas så, att den innebär en stimulans på efterfrågan och lockar nya åldersgrupper, särskilt ungdomen, att hemfalla åt tobaksbruket; 3. att så stora medel ställs till antitobaksupplysningens och propagandans förfogande, att de kan på rätt sätt hävda sig mot tobaksreklamen och effektivt tillvarata folkhälsans intressen.

I motionerna framhålles, att tobaksbruket och speciellt cigarrettrökningen är förenad med allvarliga risker för folkhälsan. Direkt oroväckande är, att tobakskonsumtionen nått stor utbredning bland barn och ungdom. Statens medicinska forskningsråd anser en omedelbar och kraftig forskningsinsats erforderlig för att klarlägga tobakens skadliga verkningar och medicinalstyrelsen har begärt anslag för upplysning m. m.

Tobaksmonopolet har framhållit, att om statsmakterna accepterar åsikten att tobakskonsumtionen med hänsyn till folkhälsan bör minskas, detta torde medföra konsekvenser i fråga om statens inställning i olika hänseenden till frågor, som har samband med tobakskonsumtionen. Motionärerna anser, att tiden nu är inne för ett sådant ställningstagande. Man riktar sig i motionerna främst mot Tobaksmonopolets reklam. Monopolet lägger ner stora summor på reklam samtidigt som medicinalstyrelsen får en mycket blygsam summa för åtgärder mot tobakskonsumtionen. Monopolets reklam exemplifieras med ett par fall, som motionärerna finner otillfredsställande.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motion II: B 249.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionerna från medicinalstyrelsen, näringsfrihetsrådet, statens pris- och kartellnämnd, AB Svenska tobaksmonopolet och Riksförbundet mot tobaken. Dessutom har yttrande inkommit från Stockholms handelskammare.

Medicinalstyrelsen framhåller bl. a., att ur de synpunkter den har att företräda det måste betecknas som önskvärt att all reklam för tobak upphörde.

Det torde dock vara orealistiskt att påyrka att Tobaksmonopolet skulle inställa sin reklam utan att samtidigt kräva att utländska tillverkare också skulle underkastas detta reklamförbud. Då Tobaksmonopolets medicinska expertråd, som utsetts i samråd med medicinalstyrelsen, konsulteras beträffande reklamens riktlinjer och uppläggning torde garantier finnas för att den av Tobaksmonopolet drivna reklamen blir ur medicinsk synpunkt tillfredsställande.

Framför förbud mot reklamen synes en väl genomförd upplysningsverksamhet mot tobaksrökning vara att förordas, vilken främst borde inriktas på ungdomen samt på de hälsorisker som starkt tobaksbruk visat sig medföra.

Näringsfrihetsrådet inskränker sig till att allmänt framhålla vikten av att om åtgärder av ifrågavarande slag i särskilda fall verkligen finnes böra genomföras, de likformigt drabbar de skilda intressenterna på området.

Pris- och kartellnämnden anser det svårt att bedöma tobaksreklamens effekt i olika avseenden, men det förefaller nämnden icke osannolikt, att den har sin egentliga betydelse för konsumtionsinriktningen på olika märken och i mindre utsträckning påverkar den totala försäljningen. Ej heller för de grupper av konsumenter — främst ungdomen — som ännu ej grundlagt något tobaksbegär, torde tobaksreklamen som sådan spela någon större roll, utan andra faktorer torde ha det avgörande inflytandet. Därmed vill nämnden dock ej ha sagt, att en motpropaganda ej kan ha en konsumtionsbegränsande effekt.

Nämnden framhåller vidare att om dess uppfattning om tobaksreklamens begränsade inverkan är riktig, torde reklamstopp icke erbjuda något verkamt medel mot tobaksbruket. I varje fall får icke en sådan situation framskapas, att det svenska företaget blir hindrat i sin reklam under det att reklamen för importvarorna kan fortsätta obunden. I fråga om motionernas yrkanden om »sanering» av Tobaksmonopolets reklam anser sig nämnden ej kunna göra något uttalande men påpekar, att reklamen mot bakgrunden av omsättningens storlek och antalet saluförda märken har en måttlig omfattning.

Tobaksmonopolet framhåller, att med den utformning Tobaksmonopolet har i Sverige det icke torde vara möjligt för monopolet att anmoda sina utländska förbindelser att upphöra med sin reklam. Det åligger bolaget att tillhandahålla såväl inhemska som importerade varor. Dessutom är det tillåtet för varje enskild återförsäljare av tobaksvaror, som är godkänd av bolaget, att importera. I samband med den av statsmakterna beslutade liberaliseringen av tobakshandeln, som träder i kraft den 1 januari 1960, har importmonopolet ytterligare begränsats i och med att var och en som handlar med tobaksvaror fått rätt att importera sådana varor. Det är endast prissättningen av importvarorna, som inte är helt fri. Ett reklamförbud för tobaksvaror torde kunna genomföras endast om ett fullständigt importmonopol infördes. Att vid gällande ordning förbjuda bolaget att reklamera för

varor av egen tillverkning skulle betyda en stimulans för importen och en allvarlig försvagning av den svenska tillverkningens konkurrensläge.

Tobaksmonopolet berör därefter de konkreta fall av reklam, som behandlats i motionerna och hävdar, att reklamen i dessa fall syftat till att förmå rökare att övergå till märken med lägre nikotin- och tjärhalt — alltså mindre hälsofarliga. Monopolet erinrar vidare om det i samråd med medicinalstyrelsen tillskapade medicinska expertrådet, vars uppgift bl. a. är att vara rådgivare till monopolet i frågor rörande upplysning, reklam o. d. Slutligen omnämnes, att bolaget i samarbete med skolöverstyrelsen och Målsmännens riksförbund aktivt medverkat till spridande av upplysning om tobaksrökningen bland skolungdom.

Riksförbundet mot tobaken uttalar bl. a. att tobaksmonopolets fabrikation av tobaksvaror bör upphöra och att monopolet uteslutande bör ägna sig åt partiförsäljning av importvaror. Monopolets fabrikation är nämligen icke nödvändig från vare sig kvalitets- eller priskontrollsynpunkt. Tiden är mogen för statsmakterna att besinna sitt ansvar för folkhälsan i denna viktiga fråga.

Stockholms handelskammare anför bl. a. att genom motionerna två viktiga principfrågor aktualiserats, nämligen dels frågan om reklamens vederhäftighet och dels friheten att välja konkurrensmedel. Huruvida tobaksmonopolets reklam varit vederhäftig kan handelskammaren icke bedöma. I fråga om näringsidkares rätt att fritt välja konkurrensmedel är det av fundamental betydelse, att det — inom de gränser som lagstiftning och god affärssed utstakar — föreligger full frihet att välja det konkurrensmedel eller den kombination av sådana medel som i en given situation befinnes bäst ägnat att främja försäljning till lägsta kostnad. Om tobaksrökning medför allvarliga hälsorisker, vore det principiellt och sakligt felaktigt att ingripa mot en viss form av försäljningsfrämjande åtgärder, reklamen. Helt andra vägar måste i så fall beträdas.

Frågan om Tobaksmonopolets reklam har behandlats i riksdagen vid upprepade tillfällen de senaste åren. Spörsmålet berördes sålunda vid statsministerns svar å interpellationer i andra kammaren av herrar Rimmerfors och Larsson i Luttra angående tobaksbrukets hälsorisker våren 1956 (A.K.:s protokoll 23: 3), vid finansministerns svar på en enkel fråga från fru Svenson angående Tobaksmonopolets annonsering i första kammaren våren 1957 (F.K.:s protokoll 6: 16) samt vid hans svar i andra kammaren hösten 1957 å interpellation av herr Nihlfors angående eventuell varudeklaration beträffande av Svenska tobaksmonopolet tillverkade cigaretter m. m. (A.K.:s protokoll 29: 36).

Utskottet

Utskottet har i utlåtande till innevarande riksdag (nr 1) över motioner angående forskningsarbetet rörande tobakens skadeverkningar givit uttryck

åt uppfattningen, att tobaksbruket kan medföra allvarliga skadeverkningar för folkhälsan. Det kan med utgångspunkt häri synas ligga nära till hands att utskottet skulle finna lämpligt med en reglering, eventuellt en tvångsnässig sådan, av reklamen för tobaksvarorna. Olika betänkligheter av såväl principiell som praktisk natur anmäler sig emellertid emot dylika åtgärder.

I utlåtande till årets vårriksdag (nr 16) över en motion angående spörsmål rörande varureklamen hänvisade utskottet bl. a. till farhågorna för att regleringsåtgärder på reklamområdet skulle kunna motverka statsmakternas strävan att åstadkomma friare konkurrensförhållanden och även kunna komma i strid med principerna för vår tryckfrihet. Utskottet finner i likhet med vad statens pris- och kartellnämnd i sitt yttrande över de nu föreliggande motionerna anfört icke osannolikt, att reklamen endast i mindre utsträckning påverkar den totala försäljningen men har sin egentliga betydelse för märkesvalet. Som i ett flertal remissyttranden framhållits torde vidare ett reklamförbud knappast kunna upprätthållas gentemot utländska tillverkare. Tobaksmonopolet skulle härigenom komma i ett försämrat konkurrensläge. Detta förhållande torde komma att accentueras genom den liberalisering av tobakshandeln som enligt statsmakternas beslut är att emotse.

Utskottet anser det, oavsett ovan anförda omständigheter, självfallet berättigat att ställa stora krav i olika avseenden på Tobaksmonopolets reklamverksamhet. Det är sålunda önskvärt att reklamen ges en måttlig omfattning, att den lämnar konsumenterna saklig upplysning och att den icke får omfatta fabrikat som är i särskild grad skadliga för hälsan. Man bör enligt utskottets mening icke bortse från möjligheterna att genom en riktigt upplagd reklam kunna påverka konsumtionsvanorna i positiv riktning, d. v. s. så att en övergång sker från mer till mindre skadliga märken. Genom det av medicinalstyrelsen och Tobaksmonopolet i samråd bildade expertrådet, vari den medicinska expertisen är representerad och som har till uppgift bl. a. att vara rådgivare till monopolet i frågor rörande upplysning och reklam m. m. samt att följa och stödja forskningen om tobakens skadeverkningar, har, såvitt utskottet kunnat bedöma, goda förutsättningar skapats för att utskottets ovan uttalade önskemål skall kunna tillgodoses.

Utskottet kan sålunda icke biträda motionärernas förslag om direkta ingripanden för reglering av Tobaksmonopolets reklam men förutsätter, att den uppmärksamhet som nu ägnas reklamfrågorna genom bl. a. expertrådets medverkan och som torde ytterligare skärpas genom de väckta motionerna kommer att giva resultat. Det finns sålunda skäl för förhoppningen att reklamen skall utformas med sikte bl. a. på att minska skadeverkningarna av tobaksbruket genom inriktning av konsumentintresset på mindre skadliga fabrikat och former samt att den icke skall locka ungdomen till tobaksbruk.

Under åberopande av vad ovan anförts får utskottet hemställa,
att de likalydande motionerna I:B 191 och II:B 249 icke
må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 28 oktober 1958

På Allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Strandler och Möller, fru Nilsson* och
herr Tage Johansson;

från andra kammaren fru Eriksson i Stockholm, fru Svedberg, herrar
Engkvist*, Ekström i Björkvik, Nelander, Johnsson i Skoglösa, Svensson i
Kungälv, fru Wallerius-Gunne, fru Thunvall och herr Carlsson i Huskvarna.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.